

in je stopil korak bliže. Zelo naglo je začel razvezovati trakove in jih razvrščati po mizi.

»Hvala, trakov ne potrebujem, sem rekel... rekel že iz početka,« se je branil svetnik, vznemirjen vsled fantove vznemirjenosti, porinivši robo od sebe in držeč krono med palcem in kazalcem druge roke.

»A eno mi moraš obljubiti. Čevlje si kupiš, si razumel? Čevlje in nič drugega nego čevlje. Ne oranž, ne fig, ne rožičev, razumel? Ne pištole, ne kapsljev, ne možičkov, razumel? Ne bonbonov, ne čokolade, ne svečic. In ne morebiti cigaret ali kaj takega. Če te vidim kaditi, si ob denar. Pri priči ti ga vzamem ali pokličem policaja. Ta bi bila lepa, gospoda bi dajala denar, beraček bi pa kadil. Vse se je že pripetilo. Torej čevlje, razumel? in nič drugega nego čevlje.«

Svetnik je podčrtal vsako besedo s tonom učitelja, ki v prvem razredu uči malo naštevanko. Pri tem mu je desna pest padala na mizo in denar je pritrkaval z zamolklim, ubitim glasom.

Fant je nepremično spremljal gibanje te pesti. Zlasti predmet, ki sta ga krila palec in kazalec, je bil zanj odločilne važnosti. Še ga ni imel, še je bil v tuji roki.

Skremžil je obraz, mišice na čeljustih so vidno vztrepetale in mežikanje z očmi je napovedovalo solze.

Svetnik mu je pomolil denar, a ko je ta bliskoma segel ponj, ga je še za hipec umaknil.

»Kaj si boš kupil s tem denarjem?«

»Čevlje,« je obljubil fantič skoro z jokajočim glasom in že so mu resnične solze stopile v oči.

»No, če si kupiš čevlje, ga imej, pa zbogom.«

Fant je gbrnil denar na dlani, si ga ogledal pod svetilko na obe plati, nato ga je spustil v stranski žep in pograbil zveženj trakov.

Brezglasno je izginil iz sobe, za njim so ostali na parketu mokri sledovi stopal — — —

Svetnik se je dobrohotno nasmehnil.

»Kaj mislite, ali si kupi čevlje?«

Natakar, počaščen po toliki milosti, je za spoznanje zlezel iz svojega fraka in njegove besede so bile gladke kakor jegulja.

»Nič se ne ve, gospod svetnik. Kontrola sicer je nemožna. Tačih beračkov je na tisoče v tem mestu. Pravijo, da so organizirani. Iz skupne centrale — beraštvene direkcije takorekoč — jih pošiljajo na vse strani. Toda upajmo! Upajmo trdno, gospod svetnik, da bo miloščina v prid obrnjena. Jaz bi si celo upal trditi, z opreznostjo seveda, da si fantič naposled, če ga ne premagajo izkušnje, morebiti vendarle kupi čevlje.«

Zaeno se je lahko poklonil, potegnil počasi servieto izpod svetnikovega lakta in si naložil na roko vso posodo, ki je še stala na mizi.

»Izvolite še sir, sadje, torto?«

Svetnik je odklonil in se naslonil na stol. Blagodejna toplota večerje se mu je razlila po vsem telesu in duh, vzbujen po žlahtni smotki, mu je porajal prijetne misli: imenitna služba, kožuh, prvi sneg — in pri tem ostane človeku še toliko, da takemu ubogemu boscu kupi čevlje.

»DULCE EST PRO EO MORI.«

Na stopnicah je stala zmetalka Anamarija, krilila z rokami in vpila;

»Jaz nisem nič kriva, jaz nisem nič kriva...«

»Kaj se je zgodilo?« je vprašal na hodniku dobrohoten bas človeka, ki je bil pred par trenutki zaprl vnanja vrata.

»Pomislite, človek božji... jaz pometam... pometam... in na kaj mi trči metla? Pod klopjo je tema, kdo vidi pod klop, če je tema? Jaz, stara žena, že celo ne vidim, če je tema...«

Filozof Simon Rovtar je izprevidel, da od vseučiliščne zmetalke ne more izvedeti, kaj je vzrok kriku. Krenil je torej v notranji hodnik, odkoder je — v tem poznem času nekaj nenavadnega — še prihajala plinova svetloba in kjer se mu je zdelo, da čuje moške korake.

Duri v žensko garderobo so bile nastežaj odprte, skozi okno sta se svetili čeladi dveh mestnih policajev. Eden njiju je klonil nad nečim črnim, dolgim, ki je ležalo na klopi, drugi je stal pod plinovo svetilko in dehtivo razbiral v belem lističu.

Rovtar je pomolil glavo skoz duri, lahen lizolov vonj mu je puhn timer obraz.

Ženski, ki je ležala na klopi, ni mogel videti v lice. Zapazil je le dvoje drobnih belih rok, ki sta spredaj in zadaj viseli raz klop, nakiteni s tenkimi, zamolklosrebrnimi obroči. Srebro se je hladno lesketalo v plinovi svetlobi in dajalo ročni polti nekaj vonjavega, mehkega, rožnega.

Simon bi bil vstopil, da se ni o pravem času spomnil, da je popolnoma nepotreben in da tuja nesreča, brž ko se je loti policija, nikogar nič več ne briga.

A policaj, ki je stal pod svetilko in z neumnimi očmi bulil v listič, se je ozrl.

»Dovolite, ali ste študent?«

Filozof je vstopil s pridržano sapo, ošinišči drugega policaja, ki je bil zdajci zaagrabil dekletu obe roki in jih pričel vihteti navzgor in navzdol, navzgor in navzdol... s kratkim pogledom.

Policaј, ki je stal pod svetilko, je Rovtarju pomolil list tik pred oči.

»Tukaj stoji nekaj zapisano, pa ne razumem.«

Rovtar je vzel zmečkani listek v desnico in čital: Dulce ... est ... pro eo ... mori.

»Ta list ste našli pri njej?«

»Oseba ga je držala zmečkanega v levici, ko sva došla na lice mesta. Iz tega sledi, da ga je napisala pred smrtjo in da je to njena poslednja volja.«

Policaј je govoril te besede v tonu uradnika, a nato se je zaupno nagnil k filozofu:

»Kaj pač pomenijo te besede? No, saj si lahko mislim. Nekaj o kaki moški osebi pač, to se razume. Prosim Vas, tako krasen obrazek ...«

Filozof se je umaknil in trdovratno zanikal z glavo.

»Ne vem.«

Še enkrat je pogledal roki, ki sta zdaj nekoliko spehani zopet viseli raz klop, s tankimi zamolklosrebrnimi obroči nakiteni, dotikajoč se tal ravno tam, kjer je stal policeј s svojimi velikimi, okornimi čevlji ... in se okrenil.

Pred durmi se je bila medtem nabrala gruča ljudi, izvečine študentov, ki so bili na zmetal-kino vpitje pribežali v avlo. Rovtar se je preril skozi in stopil na cesto.

Debela megla je krila tlak in skozi njo je rosil tenek dež. Ulica se je zdela globlja, ljudje manjši, svetilke nižje in sklonjene, gornjih nadstropij ni bilo videti. Tramvaji, ki so prihajali nasproti, so se zdeli, kot da plezajo iz neznane globine vkreber, in vozovi, ki so hiteli za hrbet, so se navidez zopet pogrezali kdovekam globoko pod cesto. Signali železnic so zveneli ubito, kopita konj so peketała kakor ovita s cunjami.

Iz motnjave gibanja je le tuintam ostrejša črta stopila v vidik, zdaj črni rob kočije, ki je šinila mimo rame, zdaj krivulja prog vzporednic, ki je mokra in svetla krenila stran. Sredi ceste je stal stražnik in krilil z orokavičeno roko v zraku.

Rovtar se je prerival med ljudmi in hitel h kanalu. Par dekličjih rok mu ni izginilo izpred oči. In zaeno mu je vstajal stud pred ljudmi, ki jim je na milost izročen vsak tak človek, bodisi žganjar, ki je zmrznil pod stopnicami, bodisi dekle, ki ji je lizol pregrizel želodčno steno.

Ozrl se je in zapazil človeka, ki mu je sledil v razdalji desetih korakov. Na pločatih ramah je visel havelok, glava je tičala na vratu, ki ni rasel med ramama, temveč iz prsi.

Rovtar je ob kanalu krenil na levo in se izgubil med drevesi. Kanal, bi človek mislil, je

voda. V istini pa je bil ogromen zidan jarek, na katerega dnu se je cedil ozek curek gnojnice. Lok svetilk, ki je spajal bregova, se je zrcalil v njem in zelenega, rumenega, višnjevega svetlikanja ni konca tam spodaj. Skoz meglo se je videlo vse kakor skoz pajčolan, ki je delal kanal še globlji, curek še ožji, lok svetilk še strmejši.

Rovtar se je domislil na listič, ki ga je pod svetilko držal v roki, na lepe, z mirno roko pisane besede na njem in na človeka, ki bi mu veljale.

Ko je sedel na mokro klop kraj šetališča, se mu je bil človek v haveloku, ki mu je sledil vso pot, približal tako daleč, da je stal ob onem koncu klopi in mu gledal naravnost v obraz.

»Dovolite, da sedem,« je rekel z nekoliko boječim glasom in se spustil poleg Rovtarja na klop.

»Vi prihajate z vseučilišča!«

Rovtar je skimal in si zavihnil ovratnik. Za hrbtom v kanalu je drdral vlak in oblak dima je zavil drevesa in glave ljudi v neprodirno sivino.

»In ste videli nezgodo?«

Rovtar je zopet skimal in se natišem sramoval, da še ni pozabil onih rok.

Tujec je vzdihnil kakor človek, ki ga tare nekaj zelo hudega, čemur pa ni niti najmanj kriv, in se je presedel bliže.

»To so žalostne stvari, veste, človeku je najbolje, če jih pozabi. Če se ne motim, ste Vi bili tisti, ki je držal pod svetilko listek v roki?«

Rovtarju se je zdelo potrebno, da se opraviči.

»Policeј me je prosil pojasnila. Latinščine namreč ne ume policija.«

Tujec se je nasmehnil, brada mu je krepko in široko zaštrlela izza ovratnika.

»Pomirite se, saj je tudi jaz ne umem. In me prav nič ne miče, da bi izvedel, kar me ne briga. To so zasebne zadeve posumnika in le kdor nima svojih, se vtika v tuje. Kdor ima sam s seboj dovolj sitnob, je vesel, če reši v vsakem posamnem slučaju lastno latinščino.«

Tujec se je ozrl in Rovtar se je ustrašil njegovega obraza. Dvoje okroglih svinčenih oči je bodlo izpod obrvi kakor dvoje patronskih krogel, polt je bila izredno bleda in gladka.

Rovtar je umaknil pogled in ga potopil v meglo. Okna nasprotnega poslopja so žarela okrvavljena od petrolejske svetlobe in spodaj na tlaku so se motno risali pravilni trapezi.

Tujec se je tesneje zavil v plašč, kot bi se bal, da mu uide nepremišljena beseda, in je zastrmel predse.

»Pred šestimi meseci sva se spoznala pri gospodinji, pri kateri sva najela vsak svoj kabinet. Moj je bil lepši od njenega, ni mi trebalo hoditi skoz kuhinjo. Ko je pritisnil mráz in sem dal zakuriti, sem jo našel v kuhinji pri gospodinji, kjer si je grela prste nad špiritovim plamenom. Povabil sem jo v izbo. Sloko, kakršna je bila, jo je vedno zeblo. Obleko je imela takšno, kakršno imajo vse: prikrojeno za poletje in muf in kožuh za zimo. Da je le ni zeblo v vrat in roke, drugo telo je bilo 'neobčutno'. Kajpak samo navidez. Ali ste že videli žensko, ki ima muf in kožuh in v poletni obleki stoji na koncu ulice in se trese mraza. Vidite in tu se je pri njej začelo nezavedno zatajevanje, da hrane in drugih potrebščin niti ne omenim. Čaj ji je bil glavna jed, in če si je kruh pomazala z maslom ali s strdjo, je to bilo že kosilo. Videl sem, kako se je sušila od dneva v dan in kako čudovito ozka ji je prihajala brada. Želodca sploh ni več imela, ko se je začela tista moda s tenkim pasom.

Seve tudi jaz, ki sem imel lepši kabinet in ki sem si kuril pozimi, nisem imel vedno denarja. Jaz, vidite, sem zopet razsipeen. Če v tednu enkrat ne morem vreči srebra po mizi, nisem notranje zadoščen. Troškov imam čez glavo. Kajkrat moram izprazniti mošnjo, da si ohranim ugled, ime, ki zveni takorekoč kakor denar . . .

Posodila mi je torej prvič, posodila drugič in tretjič . . . menda mnogokrat. Ker ni nikdar terjala, ji nisem vračal. Saj se je grela v moji izbi in tudi lepih besed je bilo mnogo med nama . . . Delala je nekak izpit zadnji čas, ali kaj, nisem se brigal. In ko je nekega večera z objokanimi očmi sedela na moji zofi in mi povedala, da je padla, sem vedel, da ji moram vrniti . . . A takrat nisem imel in čez dva dni tudi ne. Gospodinje ne posojajo rade in tako je najprej prodala

nekaj svojih oblek. Kaj je dobila zanje, ne vem. Gospodinji ni plačala, ker sem slišal kreg in pretenje . . . Od tistega časa sploh ni več jokala. Pogosteje je prihajala v mojo izbo in poznalo se ji je, da ji nisem odveč. Tudi jedla ni nič več od tistega časa, zakaj njen obraz je prihajal čudno bel in njene roke so bile lepše od dne do dne.

Takrat se mi je zgodila nesreča. V fabriki se mi je zlomil dragocen sveder in polovico odškodnine bi bil moral plačati jaz. Kaj je prodala, da mi je prinesla celih dvajset kron, ne vem. Natanko se spominjam: v kuverto mi jih je zalpila in po gospodinji poslala.

Samo na hodniku sem jo še srečal enkrat, gledala je skoz okno, pripravljena na odhod. Kadar grem zjutraj na delo, ne pozdravljam. Tako sem tudi takrat šel brez besede mimo nje in potem je nisem videl več.

Zvečer tistega dne, to je danes, sem jo čakal pred vseučiliščem, da jo peljem v gostilno, a ni prišla.

Povem Vam, da jo poznam po srcu in po duši, da pa ne vem, zakaj je to storila. Jaz te ženske ne razumem. Opravljam svoje delo in se ne brigam za njene skrivnosti. A mislim, če bi bil o pravem času posegel vmes, bi bilo drugače in teh posledic ne bi bilo. S kakimi malenkostmi vam je bila zadovoljna ta ženska . . .»

Rovtarju se je od dežja klobučni krajec pobesil čisto na oči in tik pred nosom je kapljalo z njega. Stiskal je pesti v žepih in odbijal vsako tujčevih besed kakor žoge.

Na drugi strani drevoreda, se je zdelo, da leži na klopi nekaj črnega, dolgega in dvoje rok, nakitenih s tenkimi srebrnimi obroči, visi s klopi do tal, prav tam, kjer so hodili mimo čevlji ljudi, kjer je pljuskala brozga in kjer je v velikih četrkotih temnelo počestno blato.

Dulce est pro eo mori . . .

DIVJA ROŽA.

Iznad skalne se strmine
roža spenja v globočine.
Žar ne vidi je nebeški
in noben pogled človeški.
Za nebo je pregloboka,
za oko je previsoka.

V GOZDU.

Gozd, ne čuješ? —
»Kaj želiš?«
Nove pesmi. —
»To je križ!

Nova ptica
se zvali,
staro pesem
gostoli . . .»

Silvin Sardenko.